

Het is, gezien het voorafgaande, verleidelijk, op de politiek van de 'zedelijke roeping', de 'ethische politiek', zoals zij vaak genoemd werd, het stempel te drukken van huichelachtigheid en het te doen voorkomen alsof dat nieuwe beleid van meet af aan louter negatieve gevolgen heeft gehad voor de inheemse bevolking van de archipel. Daarmee zouden, menen wij, de zaken te simpel zijn voorgesteld. Om te beginnen hield de aanvaarding van de voogdij-gedachte in zoverre een breuk met het verleden in dat de tijdelijkheid van de koloniale verhouding er in was neergelegd en uitgesproken. Voorts betekende de uitbreiding van het Nederlands gezag dat de archipel voor het eerst een staatkundige eenheid werd: in breder historisch verband gezien een stap vooruit. Het was in datzelfde verband óók een stap vooruit dat, mede door die gezagsuitbreiding, Indië werd ontsloten voor de wereldeconomie. Uit die ontsluiting zijn voor de inheemse samenleving naast nadelen ook voordelen voortgevloeid: er werd om te beginnen een infrastructuur geschapen waarop de Republiek Indonesië heeft kunnen voortbouwen. Ook heeft het Nederlandse bestuursapparaat in de eerste vier decennia van deze eeuw in Indië taken ter hand genomen die de inheemsen duidelijk ten goede zijn gekomen.

'Inheemsen' – dat is de term die wij hier gebruiken zoals wij het ook tot dusver deden. Prematuur en onhistorisch zou het zijn, van 'Indonesiërs' te spreken. 'Indonesië' was aanvankelijk niet meer dan een geografisch begrip, in 1884 aan de archipel gegeven door de Duitse geograaf A. Bastian. Die archipel werd bewoond door een veelheid van volkeren, dozijnen verschillende, zij het onderling verwante talen sprekend, die zich bewust waren bewoners te zijn van een bepaald eiland of van een deel van een eiland of van een streek – 'Indonesiërs' voelden zij zich niet. Dat zijn sommigen zich pas gáán voelen in het streven naar onafhankelijkheid dat zich kort na 1910 duidelijk is gaan aftekenen en dat een generatie later, in de Tweede Wereldoorlog, belangrijk werd versterkt.

Over dat streven naar onafhankelijkheid hebben wij veel te schrijven, maar voordat wij daaraan toekomen, dienen twee onderwerpen die er de achtergrond van vormen, in al hun complexiteit behandeld te worden: de koloniale samenleving en het koloniale staatsbestel, die beide belangrijke ontwikkelingen te zien hadden gegeven voordat zij in drie verbijsterende maanden aan het Japans gezag werden onderworpen.